

*В. С. Підгірна,
к. е. н., асистент кафедри економіки підприємства та управління персоналом,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці
ORCID iD:0000-0002-7690-2233*

*Л. Д. Водянка,
к. е. н., доцент кафедри економіки підприємства та управління персоналом,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці
ORCID iD:0000-0001-8153-2532*

*І. Г. Лаврук,
дослідник кафедри економіки підприємства та управління персоналом,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці
ORCID iD:0000-0002-5435-6809*

DOI: 10.32702/2306-6806.2019.5.68

БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ І ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

*V. Pidhirna,
PhD in Economics, assistant, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University*

*L. Vodianka,
PhD in Economics, associate professor, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University*

*I. Lavruk,
researcher, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University*

UNEMPLOYMENT IN UKRAINE: ACTUAL PROBLEMS AND SOLUTIONS

У статті досліджено безробіття як один із основних чинників деформування ринку праці в Україні. Розкрито основні аспекти незайнятості населення за останні роки і виявлено ряд негативних факторів, що спричиняють збільшення частки соціальних виплат з бюджету країни на підтримку малозабезпечених верств населення. На основі отриманих статистичних даних визначено та зіставлено рівень безробіття в Україні та Європейських країнах. А також проаналізовано головні причини виникнення незайнятості населення за статево-віковою структурою та професійними групами, за регіонами і рівнем здобутої освіти тощо. Результати дослідження свідчать про низький рівень життя (купівельної спроможності) українців, нерегульований працездатний ринок праці в західних областях, відсутність економічної та політичної стабільності в державі, високий рівень міграції серед молодих людей, гендерна нерівність в оплаті праці тощо.

Беручи до уваги таку негативну тенденцію високого рівня безробіття в Україні, було запропоновано головні напрями розв'язання цієї проблеми через запровадження ефективних реформ та заходів, спрямованих як на короткостроковий, так і на довгостроковий період часу.

Окреслено комплексний підхід щодо визначення основних наслідків безробіття та водночас запропоновано шляхи його вирішення через систему ведення активної політики зайнятості населення з боку державних органів влади.

The article examines unemployment as one of the main factors in the labor market deformation in Ukraine.

Today, the main reasons that destabilize the Ukrainian economy should be: high unemployment, inflation, labor migration, low wages and purchasing power of the population, unsettled situation in the east, etc. Unemployment is a complex social phenomenon that deforms the labor market. In most European countries, the unemployment rate does not exceed the set limits and is up to 9%. Such a statistical indicator is preceded by effective reform efforts, which are carried out in order to restore the balance of supply and demand in the labor market. The control over this process should be carried out with the help of the organs of the state administration, which will ensure the sustainable and efficient development of the country.

Therefore, we have disclosed the main aspects of unemployment in recent years and identified a number of negative factors that lead to an increase in the share of social payments from the country's budget to support the low-income sections of the population. On the basis of the obtained statistical data, the unemployment rate in Ukraine and European countries was determined and compared. It also analyzes the main causes of the unemployment of the population by gender and age structure and professional groups, by region and level of education, etc. The results of the study indicate a low standard of living (purchasing power) of Ukrainians, an unsettled labor market in the western regions, a lack of economic and political stability in the country, a high level of migration among young people, gender inequality in wages, and so on.

Taking into account such a negative tendency of high unemployment in Ukraine, the main directions of solving this problem were proposed through the introduction of effective reforms and measures aimed at both the short-term and the long-term period of time.

The comprehensive approach to determining the main effects of unemployment is outlined and, at the same time, ways of its solution are proposed through the system of active policy of employment of the population by the state authorities.

*Ключові слова: безробіття, заробітна плата, ринок праці, купівельна спроможність населення, зайнятість.
Key words: unemployment, wages, labor market, purchasing power of the population, employment.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У період глобалізації економіка України трансформується під впливом різних факторів. Держава як регулятор суспільних відносин, здійснює політику в соціальній, політичній, економічній сферах і забезпечує сталий розвиток країни.

На сьогодні до основних причин, які дестабілізують економіку України слід віднести: високий рівень безробіття, інфляція, трудова міграція, низький рівень заробітної плати та купівельної спроможності населення, нерегульована ситуація на сході держави тощо. Безробіття є складним соціальним явищем, яке деформує ринок праці. В більшості європейських країнах рівень безробіття не перевищує встановлені межі і становить до 9%. Такому статистичному показнику передують ефективні реформаторські дії, які проводяться з метою відновлення рівноваги попиту і пропозиції на ринку праці. Контроль за цим процесом повинен здійснюватися за допомогою органів державного апарату управління, що забезпечать сталий та ефективний розвиток країни.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Безробіття є природним явищем, яке присутнє в економіці будь-якої держави. Воно є нормальним процесом до того часу, доки не виходить за рамки допустимого. Тому на сьогодні є багато науковців, які намагаються дослідити основні причини виникнення та наслідки незайнятості населення. Серед зарубіжних економістів, які займаються вивченням цієї проблематики слід виділити Дж. Акерлофа, І. Ансоффа, Л. Грогана, П. Дайамонда, У. Кінга, Д. Кліланда, тощо. Беручи до уваги публікації вітчизняних економістів, можна стверджувати, що в їхніх працях спостерігається поглиблене вивчення тенденцій розвитку рівня безробіття в Україні. Найвідоміші з них: С. Бандура, В. Близнюк, Д. Богиня, І. Бондар, В. Жернаков, С. Іванов, Е. Лібанова, Ю. Маршавін, І. Моцін, В. Петюх, А. Чухно, А. Шевченко.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є дослідження безробіття в Україні та порівняння його рівня з країнами Європи. А також вивчення сучасного стану незайнятості населення та запропонування шляхів щодо його зменшення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Формування ринку праці відбувається на основі взаємодії попиту і пропозиції. Коли пропозиція перевищує попит виникає складне соціально-економічне явище, яке називається безробіттям. У результаті воно тягне за собою такі негативні наслідки, як посилення соціальної напруги, зростання кількості психічних захворювань, посилення соціальної диференціації, загострення криміногенної ситуації, падіння трудової активності, скорочення податкових надходжень, зменшення ВВП, падіння життєвого рівня населення, зростання витрат на допомогу безробітним [1, с. 32].

За останні роки рівень безробіття серед економічно активного населення в Україні знизився, а у січні-вересні 2018 року сягнув 8,6%. Цього ж року в грудні кількість зареєстрованих безробітних становила 341,7 тисяч осіб, а у 2017 році — 354,4 тисячі осіб. Тобто прослідковується

позитивна тенденція щодо скорочення чисельності незайнятого населення на 12,7 тисяч осіб порівняно з минулим роком. Середній розмір допомоги по безробіттю за грудень 2018 року підвищився на 545 гривень і склав 2876 гривень, у той час як мінімальна заробітна плата становила 3723 гривень [2].

У порівнянні з країнами Європейського союзу рівень безробіття в Україні є значно вищим. Нерегульована ситуація на сході дестабілізує економіку нашої держави і цим самим породжує ряд негативних факторів, що і спричиняють підвищення чисельності незайнятого населення. Більша частина переселенців мігрує на захід України в пошуках робочого місця, а оскільки ринок праці неготовий прийняти нову робочу силу, то відбувається процес порушення попиту і пропозиції [6, с. 57—63; 7, с. 39—57].

У Литві та Австрії рівень безробіття є високий порівняно з іншими країнами Європи і становить 9,2% та 8,4%, а найменший — у Білорусі, Молдові та Німеччині відповідно 0,3%, 2,2% і 3,2%. Це свідчить про злагоджену систему управління у соціальній сфері країн, де прослідковується низький рівень незайнятого населення, а також підтримування і надання допомоги малозабезпеченим верствам населення, які шукають роботу або ж тимчасово її втратили.

Серед найбільш поширених причин незайнятості в Україні у 2017 році слід виділити звільнені за угодою сторін (44,4%), звільнені у зв'язку з закінченням строку договору (19,9%), звільнені за власним бажанням (8,9%), не зайняті з інших причин (11,2%), вивільнені у зв'язку зі змінами в організації виробництва та військовослужбовці, звільнені за скороченням чисельності або штату без права на пенсію (4,7%).

Серед зареєстрованих безробітних за статеві-віковою структурою населення в Україні більшу половину становлять жінки (53,8%). Найбільша кількість економічно неактивного населення серед жінок спостерігається у віці 60—70 років (2577 тисяч осіб) та 35—39 років (323,8 тисяч осіб). В загальному за 2018 рік рівень безробіття серед жінок по світу становив 6%, а серед чоловіків — 0,8%. Все частіше жінки працюють без укладання письмового контракту і соціального захисту, формуючи на ринку праці дешеву робочу силу. Як бачимо, гендерна нерівність і на сьогодні зберігається, але в порівнянні з іншими роками зменшується.

Пріоритетним напрямком розвитку Державної служби зайнятості України є працевлаштування молоді. Оскільки за прогнозами експертів до 2025 року частка осіб віком 60 років і старше становитиме понад 25%, уряд намагається запобігти негативній динаміці старіння населення. У 2018 році рівень безробіття молоді зріс до 30%. Для порівняння у Європейських країнах він становив: у Польщі — 11,6%, Угорщині — 11,4%, Німеччині — 6%, Норвегії — 9,9%, Болгарії — 11,8%, Румунії — 16,2% [3]. Молодь будь-якої держави є запорукою ефективного функціонування економіки в майбутньому. Якщо не створити сприятливих умов для працевлаштування в країні, то працездатне молоде населення буде масово виїжджати закордон в пошуках високооплачуваної роботи. Тому президентом України було схвалено Стратегію розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року, а Урядом — Концепцію Державної цільової соціальної програми "Молодь України" на 2016—2020 роки, які покликані розв'язати основні проблеми, пов'язані з низьким рівнем зайнятості молоді на ринку праці [4, с. 78].

За даними Державної служби зайнятості України, у грудні 2018 року кількість вакансій, заявлених роботодавцями значно зменшилась і становила 58,4 тисячі, а навантаження зареєстрованих безробітних на одну вакансію склало 6 осіб. У загальній кількості вакансій кожна п'ята була в переробній промисловості, кожна шоста — в оптовій та роздрібній торгівлі; ремонті автотранспортних засобів і мотоциклів, кожна дев'ята — у транспорті, складському господарстві, поштовій та кур'єрській діяльності [2].

За професійними групами найбільша кількість зареєстрованих безробітних у 2018 році спостерігалась серед працівників у сфері торгівлі та послуг (49,5 тисяч осіб), робітників з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин (66,1 тисяч осіб), законодавців, вищих державних службовців, керівників, менеджерів (47,7 тисяч осіб).

Найменша кількість безробітних у 2018 році зареєстрована серед технічних службовців (19,4 тисяч осіб) але в порівнянні з 2017 роком їхня кількість зростає на 500 тисяч осіб, кваліфікованих робітників сільсько-лісового господарств, риборозведення та рибальства (19,2 тисяч осіб), професіоналів (29,8 тисяч осіб).

Кількість наявних вакансій зростає з року в рік і тільки незначно залишається ситуація в галузі технічних службовців. Навантаження зареєстрованих безробітних на одну вакансію у 2018 році серед кваліфікованих робітників з інструментом становило 2 особи, професіоналів та фахівців — 5 осіб, робітників з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин — 7 осіб, кваліфікованих робітників сільсько-лісового господарств, риборозведення та рибальства — 33 особи, законодавців, вищих державних службовців, керівників, менеджерів — 14 осіб. Тому на сьогодні найбільш затребуваними на ринку праці України є працівники сфери сільсько-лісового господарств, законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери і все меншу потребу складають кваліфіковані працівники з інструментом, професіонали, фахівці.

За регіонами України найбільша кількість вакансій зареєстрована у Львівській, Київській, Дніпропетровській областях відповідно 6,2, 4,9 та 6,4 тисяч одиниць, а найменша — у Херсонській (0,6 тисяч одиниць), Черкаській (0,5 тисяч одиниць), Луганській (0,5 тисяч одиниць), Донецькій, Запорізькій областях (0,8 тисяч одиниць). Навантаження зареєстрованих безробітних на одну вакансію найбільше в Черкаській (34 особи), За-

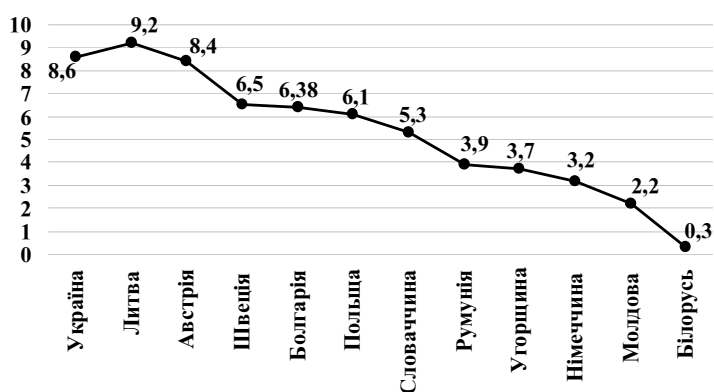

Рис. 1. Рівень безробіття в Європейських країнах та Україні станом на 1 січня 2019 року, %

Джерело: [3].

порізькій (26 осіб), Вінницькій (24 особи) та Херсонській областях (20 осіб). Найменша конкуренція серед робочих місць спостерігається у Львівській, Київській (2 особи), Волинській (3 особи), Закарпатській (4 особи) та Полтавській областях (5 осіб).

Статистика безробіття за регіонами має значний рівень диференціації, що зумовлено багатьма факторами, основними з яких є географічне розташування, рівень заробітної плати, наявність корисних копалин, кількість підприємств, склад та структура населення, рівень освіти тощо.

Найбільший рівень безробіття спостерігається в Луганській (15,1%), Донецькій (14%), Кіровоградській (11,5%), Волинській (11,3%) та Полтавській (11,1%) областях. А найнижчий рівень незайнятого населення присутній в місті Києві (6%), а також в Харківській (5,1%), Одеській (6,1%), Київській (6,1%), Львівській (6,8%) областях. У західній частині України через близьку присутність до кордонів Європейських країн рівень незайнятого населення значно менший, оскільки велика частина населення емігрує, а частина біженців зі сходу переселяється на захід та влаштовується на роботу, цим самим перенасичуючи ринок праці.

За рівнем освіти найбільша чисельність безробітних є серед осіб, які здобули професійно-технічну освіту, їх налічується 125929 осіб, повну вищу — 88779 осіб, базову та неповну вищу — 61556 осіб, повну загальну середню — 52261 осіб, а найнижчий рівень спостерігається у осіб, які мають базову загальну середню освіту — 12510 осіб та початкову освіту — 617 осіб [2].

Таблиця 1. Кількість зареєстрованих безробітних та кількість вакансій за професійними групами за 2017–2018 роки

Роки	Кількість зареєстрованих безробітних, тис. осіб		Кількість вакансій, тис. од.		Навантаження зареєстрованих безробітних на одну вакансію, осіб	
	2018	2017	2018	2017	2018	2017
Законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери	47,7	50,3	3,4	3,2	14	15
Професіонали	29,8	29,5	6,2	5,8	5	5
Фахівці	32,2	32,4	6,2	4,9	5	7
Технічні службовці	19,4	18,9	2,2	2,2	9	9
Працівники сфери торгівлі та послуг	49,5	52,5	8,8	6,6	6	8
Кваліфіковані робітники сільсько-лісового господарств, риборозведення та рибальства	19,2	20,3	0,6	0,5	33	44
Кваліфіковані робітники з інструментом	29,4	31,5	13,8	11,8	2	3
Робітники з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технічного устаткування, складання устаткування та машин	66,1	67,4	9,8	8,9	7	8
Найпростіші професії (включаючи осіб без професії)	48,4	51,6	7,4	6,5	7	8

Джерело: сформовано авторами за даними Державної служби статистики України [2].

Оскільки висококваліфіковані працівники не можуть знайти роботу в межах України, вони емігрують у сусідні країни і в результаті залишаються на ринку ті особи, які не мають достатньої кваліфікації, щоб працювати ефективно на підприємстві.

ВИСНОВКИ

На сучасному етапі розвитку України проблема безробіття є ключовим фактором, який дестабілізує ринок праці. Соціально-економічне становище держави прямо пропорційно залежить від ринкового механізму, який, в свою чергу, потребує регулювання. Запорукою ефективного функціонування та розвитку економіки є працездатне населення. Саме молодь є основною частиною трудових ресурсів, які є каталізатором економічного зростання країни.

Отже, на сьогодні однією з головних причин безробіття є незбалансованість попиту і пропозиції робочої сили, саме тому в державі повинна втілюватись активна політика, яка складається із заходів, спрямованих на:

- збільшення попиту на робочу силу з боку державного та приватного сектора економіки;
 - підвищення конкурентоспроможності робочої сили та забезпечення відповідності робочої сили і робочих місць;
 - вдосконалення процесу працевлаштування;
 - створення відповідних програм та стратегій для заохочення та підвищення продуктивності праці молоді;
 - запозичення в Європейських країн досвіду ведення ефективного функціонування ринку праці;
 - проведення ряду всебічних реформ в галузі освіти, науки, культури.
- Крім того, серед основних напрямів подолання рівня безробіття слід виділити:
- підвищення рівня мінімальної та середньої заробітної плати;
 - скорочення внутрішніх і зовнішніх міграційних процесів населення;
 - проведення профорієнтаційної роботи з молоддю та підвищення кваліфікації працівників за кошти підприємства на якому вони працюють або держави;
 - врегулювання нестабільної ситуації на сході України;
 - створення сприятливих умов праці та надання соціальної захисту працівникам;
 - подолання демографічної кризи населення;
 - легалізація тіньового сектору економіки;
 - періодичне дослідження ринку праці з урахуванням наявних вакансій з боку роботодавців та запропонованих резюме з боку працівників;
 - матеріальна підтримка безробітних на довготривалій основі;
 - збільшення числа тих професій, які є затребуваними на ринку праці.

Література:

1. Полуяктова О. В. Проблеми безробіття в Україні // О.В. Полуяктова // Економіка і суспільство. — 2016. — № 2. — С. 31—35.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukrstat.gov.ua>
3. Євростат [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <https://ec.europa.eu/eurostat>
4. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми "Молодь України" на 2016—2020 ро-

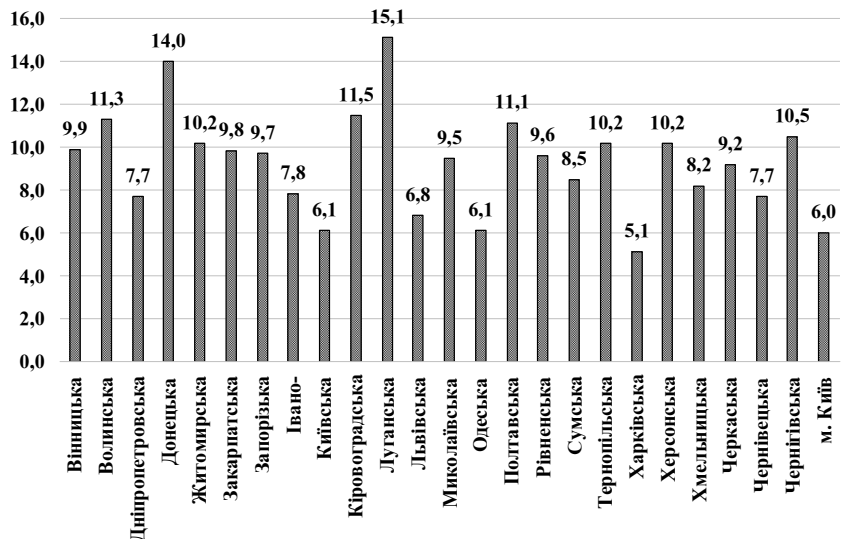

Рис. 2. Рівень безробіття населення (за методологією МОП) за регіонами за січень — вересень 2018 року, %

Джерело: [2].

ки: Розпорядж. Каб. Міністрів України від 30 верес. 2015 р. № 1018-р // Офіц. вісн. України. — 2015. — 16 жовт. (№ 80). — С. 78. — Ст. 2683.

5. Аналіз рівня безробіття в Україні // А.О. Боришук, К.Д. Семенова // Статистика — інструмент соціально-економічних досліджень: збірник наукових студентських праць. — 2017. — № 3 (Частина I). — С. 29—34.

6. Підгірна В.С., Овсієнко В.В., Гіжевська А-М.В. Проблеми бідності в Україні: методи визначення та напрямки подолання / В.С. Підгірна, В.В. Овсієнко, А-М.В. Гіжевська // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. — Хмельницький, 2018. — С. 57—63.

7. Vodyanka L. Economic and motivational constituents of labor potential as a determinant of life quality / Vodyanka L. Filipchuk N., Kobelja Z. // Forum Scientiae Oeconomia. Vol. 2. — 2014. — № 1. — P. 39—57.

References:

1. Poluyaktova, O. V. (2016), "Problems of Unemployment in Ukraine", *Ekonomika i suspil'stvo*, vol. 2, pp. 31—35.
2. The official site of the State Statistics Service of Ukraine (2019), available at: <https://www.ukrstat.gov.ua>. (Accessed 22 April 2019).
3. The official site of Eurostat (2019), available at: <https://ec.europa.eu/eurostat> (Accessed 30 April 2019).
4. Cabinet of Ministers of Ukraine (2015), Approval of the Concept of the State Targeted Sotsialnoy Program "Youth of Ukraine" for 2016—2020, available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1018-2015-%D1%80> (Accessed 29 April 2019).
5. Boryshchuk, A.O. and Semenova, K. D. (2017), "Analysis of the unemployment rate in Ukraine", *Zbirnyk naukovykh student's'kykh prats'* [Statistics — a tool for socio-economic research], Odessa National University of Economics, Ukraine, pp. 29—34.
6. Pidgirna, V.S. Ovsienko, V.V. and Gizhevskaya, A-M.V. (2018), "Problems of Poverty in Ukraine: Methods of Definition and Directions of Overcoming", *Bulletin of the Khmelnytsky National University. Economic Sciences*. vol. 3, pp. 57—63.
7. Vodyanka, L. Filipchuk, N. Kobelja, Z. (2014), "Economic and motivational constituents of labor potential as a determinant of life quality", *Forum Scientiae Oeconomia*, vol. 2 (1), pp. 39—57.

Стаття надійшла до редакції 07.05.2019 р.